

Szabó Szekeres Zsuzsa

Firtassuk, miért hagyta el hazáját!

Szabó Zoltán, amint azt a Magyar Televízió¹ adott interjúbán említi, azok közé a ritka emberek közé tartozott, akik 1945-ben nem a front elől menekültek, hanem a front felé igyekeztek. A német megszállás után azonnal illegalitásba vonult, de amikor Budapest már nem volt biztonságos, úgy döntött, hogy a Mát-rában, Parádfürdőn várja meg a front átvonulását. Egész véletlenül, egy orosz repülőgépből ledobott röpcéduláról értesült, hogy Debrecenben megalakult az Ideiglenes Nemzeti Kormány. Azt is felfedezte, hogy barátja, Erdei Ferenc lett a belügyminiszter, így elindult Debrecenbe, ahol az új korszak kezdetén író-társá kanapéjáról figyelhette Magyarország átalakulását.

Köztisztviségre is felkérték az újjáépülő országban: a Magyar Közlöny, vagyis a hivatalos lap szerkesztője lett, amit színekúrának is lehetett tekinteni, pedig egyáltalán nem volt az.² Belép s aktív a parasztpártban is. Majd a négy párt ifjú-sági szervezeteit koordináló Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség (MADISZ) elnökséget is elvállalja. Ebben a minőségben ma is láthatjuk egy rövid hír-adóban, amint egy felvonulás keretében a pódiumról beszédet mond, míg a hallgatóság soraiban a kamera Kovács Imrét emeli ki Rákosi társaságában. A felvonuló fiatalok közt feltűnnek a népi kollégisták, de a kommunista ifjúsági szervezetek mellett még az árvalányhajás cserkészek is. Szabó Zoltán azért vállalta a MADISZ elnökségét, mert ez lehetőséget nyújtott neki arra, hogy a fiataloknak egy folyóiratot hozzon létre. A Valóság szerkesztését Márkus Istvánra bízta, míg ő a lap felelős szerkesztője és a szerkesztőbizottság elnöke maradt. Mindezzel egy jobb jövőben bizakodó, tettekre kész ember benyomását kelti.

„Úgy tűnhetne, hogy az újrakezdetés, a tabula rasa adta lehetőségek elnyomták Szabó Zoltánban a kételkedés és az aggodalom hangját”, írja Czigány Lóránt Szabó Terepfelverés című könyve előszavában,³ amelyben a szerző ezt a '45-ben elindult korszakváltás eleveníti meg. Majd Czigány Szabó Zoltán a Valóság 1945 szeptemberében megjelent beköszöntő, hosszú, Hazugság nélkül című esszéjére hivatkozva azt bizonyítja, hogy Szabó már akkor is óvni akarta a társadalmat attól, aminek egyszer már áldozata lett: „a közgondolkodás nem épülhet hazugságszövevényekre, mert ebből deformált értékrend születik, s ez csak hamis prioritásokhoz vezethet. Ilyen

¹ Radványi Györgynek, a Magyar Televízió munkatársának adott interjú, 1983. november. Ennek az interjúnak a vége felé hangzik el Radványinak az a mondata: „ne firtassuk, miért hagyta el hazáját”, melyre e cikk címe reflektál.

² Tokaji Nagy Erzsébet – Szádeczky-Kardoss Zsófia, Szabó Zoltán, Kortárs – Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 2018, 179.

³ Czigány Lóránt bevezetője, in: Szabó Zoltán, Terepfelverés, Európai Protestáns Szabadegyetem (Bern) kiadása, 1987, 17.

értelemben elmélkedik a »felszabadulás« értelmezésén is, ami veszélyes féligazságot tartalmaz.”⁴

Az aggodalom tehát megvolt, amit csak fokozhatott az a bonyodalom és szenvedélyes vita, amit Bibó István a Valóságban közölt *A magyar demokrácia válsága* című tanulmánya váltott ki.

Írótaisaival ellentétben Szabó Zoltán 1945-ben és 1946-ban is kiutazhatott nyugatra, ami bizonyára megerősítette benne a nyugati demokráciák iránt érzett rokonszenvét, mely már oly erősen nyilvánul meg Franciaországgal szemben az *Összeomlás* című 1940-es útinaplójában.

Az első kiutazási alkalom 1945 novemberében adódott, amikor MADISZ-elnökként ő vezette a magyar delegációt, mely részt vett a Londonban alakuló demokratikus ifjúsági szervezet világkonferenciáján. A kalandos útról, ennek a konferenciának az esetleges jelentőségéről, találkozásairól Károlyi Mihállyal, Révai Andrással, a történész Macartney-vel vagy Hugh Seaton-Watsonnal nem írt akkor semmit, ellenben az *Angliai vázlatkönyvben*,⁵ mely ennek az útnak a tapasztalataiból merít, igen érzékenyen ráérez az angol társadalom különlegeségére és igen pozitív képet rajzol Angliáról.

Másodszor 1946-ban jutott ki, ismét Párizsba, ahol a béketárgyalások idejére, vagyis július 27-e és október 15-e közt a Centre d'Études Hongroises vezetését is átvette, míg a tárgyalásokról az Új Magyarországot tudósította.

Közben Budapestről Márkus Istvántól, a Valóság szerkesztőségétől „Kedves Zoltán, nehezen nélkülözhető főszerkesztőnk” címmel kapja a beszámolókat a lapról, valamint két kérést is. Az első: „...az októberi számba küldjetelek anyagot. Gondolok valami mélyenjáró beszámolóra, amibe sok mindent bele lehet írni, ami sem napilapba, sem Új Magyarországba nem való. S gondolok még valami olyan »párizsi levél«-re, amely kulisszatiékokat, nemzetközi helyzetet és francia benyomásokat is tartalmazna.”⁶

A Szabó Zoltán-bibliográfiát átkutatva kiderül sajnos, hogy ilyen írást Márkus nem kapott. Márkus István második kérése sem járt sikeresen: „változtalanul szeretnék valahová kijutni, kérlek ne felejtsd el a londoniakat megkérdezni, hogy van-e lehetőség”, majd egy későbbi levélben még nyomatékosabban írja: „Hadd kérjelek meg újra: hívass meg engem Londonba ha tudsz... csak már egyszer világot láthassak. Rettenetesen elkívánkozom innen.”⁷

Talán saját tapasztalatai, Márkus István s ehhez hasonló kérések hatására, amikor 1947 elején Szabó Zoltán megint Párizsban van a békeszerződés aláírása alkalmából, az *Une semaine dans le Monde* hetilapnak pesszimistán nyilatkozik a magyar irodalom s a népi írók helyzetéről.⁸ Említi, hogy az utóbbiak

⁴ Uo.

⁵ *Angliai vázlatkönyv*, Budapest, Szikra ny., 1946, 74 o. (Az Új Magyarország röpirata) A kis könyv több kiadást is megélt.

⁶ Márkus István levele Szabó Zoltánnak, 1946 szeptember 4. OSZK, Szabó Zoltán Fonds

⁷ Márkus István levele Szabó Zoltánnak, 1946 szeptember 13. OSZK, Szabó Zoltán Fonds

⁸ Hubert Beuve-Méry, a *Le Monde* napilap alapítója 1946-ban színesebb anyagokkal akarta kiegészíteni a napilap hatókörét. Mivel egy *Le Monde*-melléklet létrehozását a Fédération Nationale de la Presse Française (Francia Nemzeti Sajtó Federáció) nem engedélyezte, az *Une semaine dans le monde* független hetilapként jelent meg 1946 áprilisától 1948

mennyire el vannak kedvetlenedve, elnémultak, s a gyakorlati körülmények sem segítik őket a publikáláshoz: a kevés rendelkezésre álló papír rendszerint a kommunista szerzőket szolgálja. A Szabad Népből ezért több támadás is érte, ami miatt kénytelen volt magyarázzkodni, sőt az interjú bizonyos passzusait hivatalos nyilatkozattal is cáfolni.⁹

A Valóságnál is elmérgesedett a helyzet. Egyre nagyobb lett a feszültség Szabó Zoltán és a szerkesztőbizottság fiatal tagjai közt, viszály, ami lemondásához vezetett. Ennek okait Márkus Istvánnak írt levelében részletezi.¹⁰

Kedves Barátom!

1947. 3. 10.

Mint ezt a legutóbb említettem neked, arra az elhatározásra kellett jutnom, hogy a Valóság című általam alapított, felelős szerkesztői és szerkesztőbizottsági elnöki minőségemben jegyzett folyóirattól véglegesen megválok. Ezért ezúton is megkérlek, hogy a folyóirat következő (márciusi) száma nevem feltüntetésével jelenjék meg.

Elhatározásomat számodra tulajdonképpen fölösleges megindokolnom. Ha mégis megteszem néhány szóban, csupán azért van, hogy írásban nyom maradjon.

Mint tudod, a Valóság-ot egy új magyar realizmus fórumául alapítottam a baloldali magyar ifjúság számára. A magam szerepét benne a mentorénak és nem a cenzorénak képzeltem el. Ezért óvakodtam attól, hogy a lapból önhatalmúan az ifjú munkatársaknak akár a tévedéseit is kizárjam.

Magatartásom az ismert következményekkel járt. A Valóság-ból filozopteri ítélkezőszenvedélyek miatt lassan minden kiszorult, amit reálisnak nevezhettünk. A Valóság a helyett, hogy új csapásokat vágott volna, széptani tanulmányok pozícióharcos melléktermékeinek vált közlönyéül. A lap fejlődésének ez irányával nem értettem egyet. Ezért, mint alapítója és felelős szerkesztője véleményemet egy cikkben fejeztem ki (1947. Februári szám).

Cikkem nagy meglepetésemre megcsonkítva jelent meg. A Valóság munkatársai, akiknek szellemi szabadságát én mindig tiszteletben tartottam, az én szólásszabadságomat tiszteletben nem tartották. Szerkesztői cikkemből értesítem, megkérdezésem és jóváhagyásom nélkül töröltek. Ilyesmit eddig, ilyen formában, szerkesztői működésem alatt senki sem cselekedtem.

Ezzel egyidejűleg az Eötvös Kollégium dolgában az eredeti szerkesztőbizottsági konstrukció felbomlott. A magam ügyét a köz ügye mögé helyezvén, először ezt kívántam rendezni. Új szerkesztőbizottságot hoztunk létre. Ennek tagjait összehívtam, hogy a magam nézeteit a Valóság általános tematévesztéseinek, hiányainak, továbbá a lap fiataljainak és köztem lévő viszonyok a kérdéseiben kifejtsem. Ez összejövetelem a szerkesztőbizottság tagjai két kivétellel nem jelentek meg.

szeptemberéig. Összesen 124 számot élt meg. A Szabó Zoltán-interjút Jean Schwoebel készítette, s az 1947. február 8-i számban jelent meg *Zoltán Szabó jeune écrivain hongrois* címmel, egy kis portré rajzzal díszítve.

⁹ Szabó Zoltán levele Losonczy Gézáknak, Budapest, 1947. március 22. OSZK, Szabó Zoltán Fond

¹⁰ Szabó Zoltán levele Márkus Istvánnak, Budapest, 1947. március 10. OSZK, Szabó Zoltán Fond

Ezek után érthető módon elkedvetlenedtem a Valóság ügyeivel való foglalkozástól. Nem látok ezenfelül semmi reményt arra, hogy a buzgólkodó munkatársak és köztem az együttműködés kétoldalúvá váljék. Ezért erről a szándékról az ifjak példáját követve magam is lemondok. Mivel mindig úgy véltem, a Valóság nem az enyém, hanem a fiataloké, legyen ezentúl az övék nélkül. Magatartásukból számomra Arany János sorainak követése következik: „Ha egy úri lócsiszárral / Találkoztam s bevert sárral / Nem pöröltem, / Félreálltam, letöröltem.”

Kérek, hogy a szerkesztőbizottságot elhatározásomról értesítsd. Kérek, kérek, hogy a szerkesztési tisztesség parancsai szerint gondoskodj a támadásokra adott válaszok közléséről. S remélem, hogy a Valóság némi ifjonti elhajlások után megtalálja a maga útját a jövőben.

Ehhez jó munkát kíván, Igaz híved: Szabó Zoltán

Márkus Istvánnak a Valóság szerkesztője, Budapest.

Kérése ellenére nevét nem távolították el, kénytelen volt áprilisban lemondását egy nyilatkozatban, az *Új Magyarországnak* közzétenni.

A Valósággal kapcsolatos kudarc s perspektíva hiányérzését egy másik mozzanat is megerősítette. A Nemzeti Parasztpárt Illyés Gyula, Tamási Áron mellett őt is jelölte a Keresztury Dezső lemondása által megüresedett kultuszminiszteri posztra, de kinevezéséhez a kommunista párt nem járult hozzá. Bár valószínűtlen, hogy ezt a feladatot végül is vállalta volna, mégis érezkelhette ekkor, mennyire bezárulnak a cselekvési lehetőségek számára. Így annál is inkább létfontosságúnak tűnt neki Károlyi Mihály kérése, fogadja el az általa vezetett párizsi követségen a kulturális attaséi posztot. Károlyi Mihállyal a '45-ös londoni látogatása alkalmával találkozott, s azóta jó kapcsolat alakult ki köztük, ami ezt az állást szinte garantálta, de ő az utolsó percig mégis aggódott. Farkas Ferencet levélben, 1947 júniusában arra kéri, hogy támogassa kinevezését a minisztertanácson, „mert lenyelhetetlen volna, s eléggé becsületbe vágó, ha ez ennyi huzavona után nem lenne meg. S valóban nem nagyon tudnék mit kezdeni szégyenkezésemben”.¹¹

Magánjellegű körülmények is készíthették az elutazásra: házassága Nádas Erzsébettel, Lillel ekkor már zátonyra futott, közös gyermekük, Ádám 8 éves volt, Zoltán pedig 35, amikor 1947 őszén Párizsba megérkezett.

A hetvenes évek elején Hajdú Tibor kétszer is találkozott Szabó Zoltánnal Londonban, ahol Károlyi Mihállyal kapcsolatos kutatást folytatott. Bár beszélgetéseikről nincs írásos nyom, Hajdú Tibor szerint Szabó Zoltán akkor említette, hogy már kiutazásakor, 1947-ben felmerült benne a kint maradás gondolata. De ennek akkor semmi jelét nem mutatta, hanem hihetetlen energiával és lelkesedéssel belevetette magát a kultúrdiplomáciai tevékenységekbe. Számos jelentés s magánlevelezés tanúskodik életének erről a gazdag korszakáról. Az azonban figyelemre méltó, hogy ha nem is azonnal, de 1948 folyamán kihozatta Párizsba az egész könyvtárát, ami nem éppen egy gyors hazatérési szándékról tanúskodik. A könyvtára követte később Londonba is, ahol egy részét a hetvenes években megvásárolta a British Museum.

¹¹ Bisztrai Farkas Ferenc emlékezete, Ráció Kiadó, Budapest, 2007

A francia–magyar kapcsolatok nem voltak egyszerűek 1947-ben. A magyarországi politikai helyzet egyre gyorsuló romlása, Nagy Ferenc miniszterelnök emigrációba kényszerülése Auer Pált, a párizsi magyar nagykövetet lemondásra készítette. A francia hatóságok, valamint a közvélemény inkább a távozó politikusokkal, diplomatákkal rokonszenvezett, ahogy azt Auer Pál állami kitüntetése is bizonyítja.¹² Utódjának, Károlynak tehát nem volt könnyű a feladata, s Szabó Zoltáné sem. Annál is inkább, mert ugyan Károlyt becsülte, de nem mindig értett egyet politikai nézeteivel. Helyzetét továbbá komplikálta, hogy beleszeretett Károlyi Mihály legkisebbik lányába, Judithba, akit 1948. augusztus 31-én feleségül is vett. Az apósa iránt érzett családi lojalitás azt parancsolta neki, hogy politikai fenntartásainak csak a magánszférában adjon hangot. A fordulópont Mindszenty letartóztatása volt. Az volt az a csepp, amelytől kicsordult a pohár. Károlyi Judith szerint¹³ ’48 karácsonya előtt Szabó Zoltán már elhatározta, hogy disszidál apósa nagy kétségbeesésére, aki nem akart kedvenc lányától elszakadni, s több ízben Boldizsár Ivánhoz fordult, hogy térítse észre vejét. Természetesen sikertelenül, hiszen Boldizsár jól ismerhette Szabó Zoltán álláspontját.

Ők ketten régi barátok voltak, óvodás koruk óta ismerték egymást, a közös piarista diák múlt, a Névtelen Jegyző szerkesztése, együttműködésük a falukutató mozgalomban szoros kapcsolatot teremtett köztük annak ellenére, hogy útjuk egyre inkább szétágazott. Államtitkári minőségében Iván sokat járt Párizsba, Szabó Zoltán gyakran emlegette, hogy ilyen alkalmakkor néha kiruccantak együtt Párizsból, gyakran Chartres felé. Az odavezető út több szakaszát platánfasorok övezik, s a Mindszenty-per után minden platánfára egy nagy plakát volt kiszögezve, ami vertikálisan szétválasztva két fényképből állt: a bal oldali Mindszentyt ábrázolta letartóztatása előtt, a jobb oldali megkínzása után. A kontraszt megdöbbentő volt. S Zoltán Boldizsártól kérdezte, miként lehet ilyen körülmények közt Magyarországot büszkén képviselni?

Szabó Zoltán 1949. március 5-én a következő levelet intézi Károlyi Mihályhoz:¹⁴

Elnök Úr!

Elnézését kérem, hogy amit szóban is kifejezhetnék, írásban foglalom össze. Így világosabb. Amit alant mondok nem hirtelen megrendülés, hanem sokhetes tépődés eredménye. Kötelességemnek érzem, hogy ezeket nyíltan és köntörfalazás nélkül elmondjam, legalább Ön előtt. Olyan időponthoz érkezünk, amelyben elkerülhetetlen, hogy az ember beszéde legyen igen, vagy legyen nem.

Ami Magyarországon az elmúlt két hónapban történt, ami ott a jövőben minden jel szerint történni fog, arra én rábólintani nem tudok. Nézeteimet

¹² Lásd: Haas György, *A magyar demokrácia diplomatája: Auer Pál*, Magyar Szemle, Új folyam XVII. 9–10. szám.

¹³ Károlyi Judith interjúja Huszár Lászlónak, 2003. január 13., 1956-os Intézet Oral History Archívuma

¹⁴ OSZK, Szabó Zoltán gyűjtemény 47. ó.e. Ezt a levelet Hajdú Tibor adta közre Károlyi Mihály levelezésében, VI. kötet, 696. A levél teljes szövege ott olvasható, valamint Kenedi János a Beszélő 1989. I (26). számában megjelent a *Nem ugyanakkor, nem ugyanúgy és nem ugyanazért* című tanulmányában.

még mindig Kölcsey szavai alakítják: »jelszavaink valának a haza és a haladás«. Ahogyan mindig képtelennek éreztem magam arra, hogy a haza eszményét a haladás érdekei ellen szolgáljam, úgy nem tudom a haladás vitás és egyoldalúan értelmezett érdekeinek az ország érdekeit feláldozni. Még gondolatban sem, még úgy sem, hogy ebben tevékeny részt nem veszek, csak hallgatólagosan elfogadom, mert vétkesek közt cinkos, aki néma. (...)

Ezért a következő lelkiismereti elhatározásra jutottam.

A párizsi magyar követségen viselt kulturális attaséi állásomat a mai nappal felmondottnak tekintem. A felmondást, amely a mai dátumot viseli a magyarországi kormány külügyminiszterével későbbi időpontban közölni fogom. E későbbi időpontot úgy fogom megválasztani, hogy e közlés Elnök Úrral kapcsolatban semmiféle félreértést ne okozhasson, még oly csekély mértékben sem, amennyire személyem s főként házasságom révén módot adhat. (...)

Elhatározásomnak nem egyedüli oka, csak közvetlen kirobbantója az esztergomi kardinális elítélése. A bíboros politikai magatartása ugyanolyan távol állt tőlem, amíg Esztergomban székelt, amennyire távol áll tőlem annak a politikai procedúrának az elfogadása, amely őt a váci fegyházba, Magyarországot támadások pergőtüzébe juttatta. A támadások nagyrészből igaztalansága nem mentsége annak az igazságtalanságnak, amely a támadásra alkalmat adott. Azt, ami ekörül történt, mind katolikus politikai akciónak, mind magyar hibának, mint baloldali bűnnek érzem. Ez azonban csak egy feltűnő érvényesülése oly elveknek, melyeket mai megvalósulási modorukban elfogadni képtelen vagyok. Mint magyar nem tudom kormányzó elvként elfogadni, hogy a magyarságból mindenki kiküszöbölendő minden áron, mert balról nézve jobbrább áll. Ezen az úton eljuthatunk odáig, hogy a magyarságot egészében kell kiküszöbölni, ha egy adott helyzetben, amely nem tőle függ, eléggé baloldalnak nem látszik. Mint keresztény, nem tudom elfogadni azt a vallásháborús léghőrt, amely a marxista-leninista tant hitvallásként állítja a kereszténységgel szembe. Mint Nyugaton járt ember nem vagyok képes arra, hogy a franciákat és az angolokat alattomos szándékú imperialistáknak tekintsem, pusztán azért, mert a szocialista-kapitalista ellentétet odahaza globálisan keleti-nyugati ellentétnek látják, követelvény, hogy állítsuk: minden jó, ami szláv, minden rossz, ami angolszász. Mint dreyfusard nem tudom elfogadni és helyeselni, hogy egyénekekkel igazságszolgáltatás útján úgy bánjunk el, ahogy ezt a társadalmi rend pillanatnyi érdekei és az orosz-amerikai feszültség követelik. Mint békebarát nem tudom elfogadni, hogy a háborús feszültséget csak az növeli, aki háborús uszításra alkalmat felhasznál, s nem az is, aki ezeket az alkalmakat szolgáltatja. Attól tartok, hogy a magyarság túlnyomó többsége ilyenformán gondolkodik, s nemcsak eszményeim szövevényét, hanem őket tagadnám meg, ha ettől a gondolkozástól eltérően cselekednék. Ahogy a hazafiasságot nem vállaltam, mihelyt nacionalizmussá torzult, úgy a progressziót se tudom vállalni, mihelyt vallásos fanatizmussá torzul. (...)

Ám arra kérem Elnök Urat, hogy ennek a levélnek se tartalmára, se létezésére ne emlékezzék elolvasása után. Egy köztársasági elnök vejének lenni olyan államban, amilyen Magyarországon kialakult, életveszélyes ál-

lapot. Engem kötelességem és kívánságom ezentúl annak a szolgálatára és kizárólagos szolgálatára rendel, akit legjobban szeretek, a feleségemre és a születendő gyermekére. Amiről lemondok értük, nem kevés: hazám, szüleim és fiam közeli viszontlátását adom azért, s szüleimet és fiamat lehet hogy veszélynek, de mindenképpen létbizonytalanságnak teszem ki. Két hónap kétségbeejtő vívódása kellett hozzá, hogy ami igaz, azt a kifejezésig tudatosítsam magamban. Semmit, amiben hittem, el nem árulok, és semmit, ami ellen harcoltam, el nem fogadok ezzel. De nem vállalom egy kialakuló helyzetet, amelyben annyi a szabadságom, hogy vagy hóhér leszek, vagy áldozat. Hogy ezt vállalom, azt akkor sem tehetném, ha tudnám tenni, mert nem egyedül vagyok. Eötvös József, amikor száz éve a forradalom olyan útra lépett, amely Bach-korszakot ígért, csomagolt és ment. Semmit, amit vallott, meg nem tagadott és semmit, amit nem vallott, nem vállalt. Így vagyok.”

Annak ellenére, hogy ez a levél elég egyértelmű volt, Károlyi Mihály még reménykedik, hogy jobb belátásra bírja. A következőt írja bizalmas emberének, Havas Endrének 1949. április 1-én: „Remélem sikerülni fog a »festőt« észreteríteni. Mondják meg Boldizsárnak, h. végtelen hálás lennék, ha sikerülne a festővel megértetni, h. nem csak politikáról, de családi békéről is van szó. Ha a festő disszidálna, engemet, de méginkább lányomat lehetetlen helyzetbe hozná. Ezenkívül a Molnár utcai ház – később Av. Löwendal, az én feleségem halála után az egész örökség kockán forog. Illyés van olyan »hazafi«, mint Z., mégis otthon marad.”¹⁵

Károlyi azonban Rajk László letartóztatása miatt június 1-én lemondott a követi posztjáról. Szabó Zoltán azzal az ürüggyel, hogy várandós feleségénél tölti szabadságát, június 5-én, 37-ik születésnapján, Károlyi Katinka társaságában átutazott Angliába s onnan június 7. után írt levelében közölte Károlyi Mihállyal végleges lemondását. Hivatalosan június 24-én küldte el Kállai Gyula külügyminiszternek lemondólevelét. Apósa és anyósa továbbra se helyeselték döntését, egy ideig még mindig reménykedtek abban, hogy hazatérhetnek s elkerülhetik az újabb emigrációt. Nem így lett. Következett a vence-i magány, Károlyi Mihály kedvenc lányát, Judithot sose látta többé. Szabó Zoltán se látta többé szüleit, s fiával, Ádámmal is csak a hatvanas évek után találkozhatott. Szabó Zoltán kénytelen volt „hazájáról lemondani egy olyan kormány miatt, amelyről hazája szívesen lemondana, ha módjában állna”.¹⁶

¹⁵ Károlyi Mihály levelezése, VI., 494. Ld. még Havas Endre Károlyi Mihálynak szóló 1949. április 29-i levelének Zoltánra vonatkozó részét: A festő [Szabó Zoltán] hosszú levelet írt nekem. A levéllel, az adott körülmények között, meg lehetünk elégedve. Azt hiszem, nincs semmi baj. Közben én is írtam neki, mégpedig a megbeszélt vonalon mozogva. Levele rokonszenves és kedves. El sem mondhatom, hogy mennyire örültem neki. Hiába, minden ellentét dacára, nagyon kedvelem őt, és nagyon szeretném, ha le tudná gyűrni kétségeit. (708. sz. levél, V. köt., 717.)

¹⁶ Kenedi János által idézett passzus egy Szabó Zoltán-beadványból, Nem ugyanakkor, nem ugyanúgy és nem ugyanazért, Beszélő, 1989 I (26), 52–60.